

CONGREGAZIONE PER IL CLERO:

IL DONO DELLA VOCAZIONE

PRESBITERIALE

(RATIO FUNDAMENTALIS

INSTITUTIONIS SACERDOTALIS)

(Libreria Editrice Vaticana: Roma,
2017, 184 s., ISBN 978-88-209-
-9941-4)

Dokument Kongregace pro klérus navrhuje některé nové postupy, které se týkají formace kandidátů kněžství v latinské církvi. Počáteční formace je rozvržena do čtyř etap: 1. etapa *propedeutická* (přípravný rok): větší uvědomění si sebe jako pokřtěného křesťana a jako součásti církevního společenství: farnosti, skupiny mládeže, hnutí (čl. 59–60); 2. etapa *filosofických studií* (učednictví): systematická práce na vytváření své osobnosti, charakteru a prohlubování vztahu s Kristem; hlavním prostředkem je osobní doprovázení (čl. 61–67); 3. etapa *teologických studií* (utváření / uspořádání / konfigurace): duchovní formace vlastní knězi, pokračující a zesilující připodobnění Kristu a propojování zralosti lidské a duchovní, modlitby a teologie (čl. 68–73); 4. etapa *pastorační fáze* (syntéza povolání): a) formace k porozumění a přijetí poslušnosti vůči biskupovi, získávání pastoračních zkušeností v jáhenské službě (i mimo seminář)

a propojování s permanentní formací (čl. 74–79); b) permanentní formace (čl. 80–88).

Směrnice obsahuje různé podoby sdělení: teologický výklad, spirituální interpretaci, navržené pedagogické postupy, kanonické usměrnění. Odkazuje se hojně na CIC/1983, jehož aplikaci upřesňuje. *Ratio fundamentalis* (dále RF) obsahuje podobně jako předchozí dokument z roku 1970 (aktualizovaný v roce 1985) závazné *Ordo studiorum*, které obsahuje indikativní výčet předmětů, které musí kandidát kněžství absolvovat, nejlépe rozvržené tak, aby odpovídaly jednotlivým fázím formace tak, aby intelektuální formace tvořila organickou součást celistvé formace.

Nové RF přebírá témata, metody i směřování, které byly postupně uplatňovány v oblasti formace, aktualizuje je a zavádí významné nové prvky. Dokument obsahuje pokyny z *Pastorem dabo vobis* (1992, RF 13, 24, 32, 41 etc.) ohledně integrální formace, totiž formace schopné vyváženě spojit lidské, duchovní, intelektuální i pastorační uschopnění a kompetence, a to prostřednictvím na postupnosti založeného personifikovaného itineráře.

Zvláštní důraz je kladen na formaci lidství (RF 93–100). Dnes není možné se stát knězem bez

rovnováhy schopnosti uvažovat, důvěřovat a milovat a bez citového dozrání. Každá nevyřešená nebo problematická mezera, čili lidská nehotovost, může být pro kněze i pro Boží lid ničivá. Jednoznačně se v mnoha místních církvích osvědčila praxe propedeutického období před vstupem do semináře. Významně přispívá k sebepoznání a rozlišování povolání.

Aspekt rozlišování povolání (RF 13) zdůrazňuje úlohu a zodpovědnost biskupa (RF 128), kněze (RF 129), seminaristy samotného (RF 130–131) a všech těch, kteří ve formaci pracují (RF 132–139), a rovněž vyučujících (RF 141–144), aby bděli s mimořádnou pozorností nad vhodností kandidátů, a to především beze spěchu a povrchnosti. V tomto směru se RF snaží překonat některé vyjeté koleje, jež se v minulosti v pastorační povolání vytvořily. Cíl rozlišování nespočívá jen ve schopnosti představeného rozlišit ryzešlost úmyslu a lidské předpoklady kandidáta, nýbrž v nabídnutí takové formace, která pomůže člověku vyzrát ke svobodě rozhodnout se vydat se na cestu povolání. Proto vedle již známých prvků, které členily celou formaci ke kněžství na *fázi filosofických studií, fázi teologických studií a pastorační fázi*, byly k nim připojeny formační specifikace (*učednická, konfigurační a syntéza*

povolání). Každé z nich odpovídá specifický formační přístup, prostor, čas a obsah. Společně směřují k asimilaci obrazu Dobrého pastýře. Stručně řečeno: aby byl někdo dobrým knězem, je třeba také, kromě složení všech zkoušek, prokazatelně lidsky, duchovně a pastoračně vyzrát.

Na první pohled je z použitého jazyka, navržených formačních přístupů a metod patrné, jak je těsně spjat s učením současného papeže Františka. To vyjadřují i tři klíčová slova, kolem kterých se celá formace odehrává a její jednotlivé, často rozdílné a nesouměrné součásti integruje do jednoho celku: lidskost – spiritualita – rozlišování.

Koncept lidskosti v RF ukazuje reformní úsilí papeže Františka zbavit církevní instituce klerikalismu již v počátcích kněžského života. Nikdy se nebude moci dostatečně zdůraznit potřeba, aby byli bohoslovci doprovázeni v růstu, který z nich udělá lidsky vyrovnané, klidné a stabilní lidi. Kněží, kteří milují a nechávají se milovat, budou autentičtí, loajální, vnitřně svobodní, emočně stabilní, schopní mít pokojné mezilidské vztahy a prožívat evangelní rady bez rigidnosti nebo pokrytectví či úniků. RF trvá na důležitosti tohoto lidského doprovázení, které napomůže ke zralosti člověka a zaručí

kandidátům dobrou psychicko-emoční rovnováhu.

Slovo *spiritualita* nelze dnes nikdy pokládat za samozřejmé. Je třeba mu dobře rozumět a nezaměňovat je za krypto-spiritualitu či spirituálnost, s nimiž pracuje *spirituální anamnéze*, *spirituální diagnostika* a *spirituální terapie*. Vlivná definice T. Rosera („spiritualita je to, za co ji jednotlivý pacient považuje“, tedy vše, co dnes nabízí *spirituální péče* /*Spiritual Care*/) otevírá možnosti *spirituálnosti* bez vazby na společenství církve a způsob Božího jednání ve prospěch neosobního prožívání života (individualistického prožívání vlastní svobody pěstované jako svobody možnosti volby). Spiritualita je vztahová skutečnost a projevuje se jako svobodné přilnutí (být milován a obdarován a nechat se milovat a obětovat se z lásky pro druhého). Vědomí kněžské identity je třeba znovu založit na tomto základě: kněz není člověk „činností“, lídr, náboženský organizátor nebo vykonavatel posvátných věcí, nýbrž je učedníkem zamilovaným do Pána, jehož život a služba jsou založeny na důvěrném vztahu s Bohem a na připodobnění se ke Kristu, Dobrému pastýři. Pouze takto, když se bude duchovní život rozvíjet s přijetím požadavků sebevýchovy a sebe-disciplíny a respektovat logiku zrání zvlášť

vyhrazenými dobami, bude možné překonat posvátně-úřednické nebo byrokratické pojetí kněze a formační instituce budou mít absolventy – kněze, kteří budou mít vášně pro evangelium, budou schopni *smýšlet s církví* (*sentire cum Ecclesia*) a budou jako Ježíš, soucitnými a milosrdnými *samaritány*.

Koncept formace k *rozlišování* je třetí žádoucí oblastí formace a studia. Učí překonávat ideologický, rigoristický a ryze pozitivistický přístup. Učí diagnostikovat v pastorační životní situaci, které nemohou být označovány podle doposud užívaných, ale nepružných vzorců nebo abstraktních norem. Hnutím srdce se musí naslouchat kultivací rozumu vedeného k sapienciálnímu poznání a nabytí moudrosti, učit se vést o nich dialog a interpretovat je. Hlavním místem, kde zraje umění rozlišování, je duchovní doprovázení, především v duchovním vedení. Jedná se o klíčovou oblast, která vyžaduje upřímnou otevřenost kandidátů a způsobitelné a dostupné duchovní učitele, nabízející ochotně čas i užitečné nástroje. Rozlišování je dar, který musí pastýři používat nejdříve pro svoji vlastní osobu, a následně ještě více v pastoračním prostředí, aby dokázali doprovázet a chápat do hloubky především ty složitější existenciální situace, jimiž jsou

lidé dneška poznamenání, zatížení a zranění. Papež ve svém projevu k polským jezuitům poznamenal se znepokojením: „Všímám si,“ řekl, „že v kněžské formaci chybí rozlišování. Riskujeme totiž, že si zvykne na černobílé a zákonické vidění. Jsme v principu dost uzavření vůči rozlišování. Jedna věc je jasná: dnes se do určitého počtu seminářů vrátila rigidnost, které není rozlišování situací blízké.“ Hlavní výzvu, již chce RF před nás postavit, je možné formulovat jako konkrétní úkol nově uspořádat formaci a studium tak, aby se jejich výsledkem stal kněz *jasnozřivý v rozlišování*.

Ohledně studia RF rozvíjí především předchozí zkušenosti, do kterých integruje některé zásadní změny, které nepředstavují změnu koncepce kněžské formace, ani nenavrhuje alternativní paralely. Předkládá naopak ve svých návrzích některé impulzy, které by se neměly podceňovat. Je zřejmé, že celá koncepce a vzdělávání nemá být zaměřeno k praktikismu, nýbrž pastoračně. Je to výchova budoucích kněží, která přes kolísající počet seminaristů se má stát ohniskem pastorační orientace diecéze (-i), důležitým faktorem při tvorbě diecézní identity a přináležitosti seminaristů k diecézi skrze přípravu na kněžskou službu. Proto je skutečně *srdcem diecéze* a nesmí

ztratit z očí konkrétní pastorační realitu. Zpochybňování integrální formace a pouštění se do nejistých alternativních modelů přípravy, vzdělání a pastorační kvalifikace podle celkového zaměření RF nesmí přehlížet, že *výchovné a vzdělávací instituce* jsou stále považovány za důležité nástroje reformy církve. Proto je třeba důkladného studia při recepci dokumentu i v českém prostředí, které se dotýká nejen seminářů, ale velmi významně i teologických fakult, jejichž studijní plány nemohou mít referenci jen k vlastnímu akademickému prostředí, ale musí se angažovat při vzdělávání budoucích kněží zřetelněji ve prospěch žádoucí podoby pastýřů církve příštích desetiletí. „Profesoři [přispívají] tím, že zprostředkovávají intelektuální podporu, která umožňuje integrální formaci“ (RF 127). „Disciplíny jsou vyučovány tak, aby vynikla jejich těsná propojenost a vyloučila se fragmentace“ (RF 153). Především se akcentuje zřetelnější propojení mezi otázkami rozlišování povolání, které je strukturováno do jednotlivých fází, jimž odpovídá i studijní plán teologických fakult. Toto propojení má zcela nový význam a má zesílit formační dopad všech prvků formace. Jejich celková atmosféra je vyjádřena požadavkem, aby se všechny formační instituce podí-

lely na tom, že se stanou místem postupně rostoucího propojování osobního povolání, pastoračního uschopnění a odpovědné volby. Realita jejich studia musí být koncepčně propojována s různými podobami dobře teologicky reflektované pastorační služby.

Pavel Ambros

MARTIN ŠÁLY:

*MEZI DUCHEM A UCHOPITELNOSTÍ:
DYNAMIKA ŽIVOTA CÍRKVE V NOVÉM
ZÁKONĚ A MEZE JEJÍHO UPLATNĚNÍ
V HISTORII*

*(Brno: CDK, 2016, 197 s., ISBN
978-80-7325-408-7)*

Brněnské Centrum pro studium demokracie a kultury vydalo na podzim 2016 teologickou novozákonní studii, která v sedmi kapitolách zkoumá dynamiku života církve, jak je zachycena v textech Nového zákona, a poukazuje na možnosti uplatnění této dynamiky ve snaze o porozumění dějinám církve. Autor, aniž by se omezoval pouze na historické a religionistické aspekty novozákonní církve, zkoumá sedm dvojic zvolených fenoménů z období 50–60 let, ve kterých se odvíjel život novozákonní církve, a do každé kapitoly pak vybírá konkrétní momenty

z dvoutisíciletých dějin církve, na kterých ukazuje zvolenou novozákonní dynamiku. V první kapitole autor zkoumá vznik a rozvoj novozákonní církve jako proces hledání rovnováhy mezi působením nepředvídatelného a uchopitelného ducha a historicky a sociologicky uchopitelných atributů, které se typicky pojí se vznikem nové organizace. V dalších kapitolách zkoumá hledání rovnováhy mezi tradicí Ježíše z Nazaretu a tradicí církve, mezi ideálem a realitou, mezi spoluprací církve se společností a vyčleňováním se ze společnosti, mezi mocí a bezmocí, mezi uniformitou a diverzitou, a konečně mezi kontinuitou a diskontinuitou v rozvoji novozákonní církve.

K užitečnému čtení této knihy je podstatné osvojit si metodu, kterou je tato studie rozvíjena. Argumentace tu není vedena v polemickém duchu, neusiluje o identifikaci a vyvrácení dílčích nepravd o novozákonní církvi, a případné odsouzení jejich zastánců, a potvrzení vyzkoumaných pravd o novozákonní církvi a vyhlášení, kdo jsou pravověrní hlasatelé těchto pravd. Strukturalistická metoda zkoumání binárních fenoménů v této knize (např. duch – uchopitelnost, Ježíšova tradice – tradice církve, ideál – realita, moc – bezmoc, atd.) generuje významy porovnáváním protikladů

a jejich pokračujícího vyvažování. Např. hned v první kapitole autor zkoumá novozákonní církev, která vzniká jako dílo svobodného, lidsky neuchopitelného Ducha, a zároveň tato církev hledá lidsky uchopitelné opory, které by ve vyprávěních vysvětlovaly základy jejího života, v ritech zpřítomňovaly vztah k přesahujícím skutečnostem a v rámci společného étosu vedly k prožívání vzájemných vztahů a jednání. Tato metoda umožňuje přiznat protiklady v dějinách novozákonní církve a zůstat s nimi jako s paradoxy. Např. Duch je v těchto dějinách svobodným hybatelem a inovátorem (s. 24) a také je vnímán jako garant neměnnosti (s. 179). O těchto dvojicích vyvažujících se fenoménů autor netvrdí, že jsou jediné a předem určené, či dokonce „přirozené“ vzniku církve, přesto z jeho knihy vyplývá, že je považuje za průběžně přítomné v novozákonní církvi a dochází k závěru, že novozákonní christologie a eklesiologie nepředstavují v průběhu novozákonní doby nějaké „konstantní a neměnné učení“, ale spíše opakovaně vyvažují extrémní situace, kdy ten či onen fenomén novozákonní doby pomyslné kyvadlo příliš vychýlí na jednu stranu (viz s. 183). A právě takové metodické zkoumání zvolených protikladů a jejich vyvažování ne-

vyžaduje uchopení života novozákonní církve v jednom zvoleném momentu, aby ho bylo možno popsat v jeho statické, ale umožňuje poznání novozákonní církve v jejím pohybu.

Výsledky porovnávání dvojic protikladných fenoménů v dějinách novozákonní církve jsou pak v každé kapitole ilustrovány dvěma, či více paralelními protikladnými momenty z dějin církve. Těchto sedm historických obrazů-protikladů spolu nevytváří žádné systematické pojednání o církevních dějinách, ale slouží jen jako ilustrace k výsledkům bádání v novozákonní eklesiologii a naznačují, nakolik je novozákonní dynamika přítomná v pokračujících dějinách církve. Zároveň zvou aktivního čtenáře, aby sám s použitím metody vyvažování dvojic protikladných fenoménů promýšlel jiné momenty z církevních dějin i z individuálních zkušeností s církví, které jsou pro něj nějak zajímavé, a právě svou nevyvážeností volají po „korektivním posunu“ (s. 188). Ovšemže tyto momenty v dějinách minulé i současné církve není možné vrátit, vyvážit, a tak je opravit a žít znovu, ale promýšlení dvojic protikladných fenoménů generuje porozumění historii jako humanitní disciplíně i eklesiologii jako teologické disciplíně.

V krátkém závěru autor píše, jaké využití by mohly mít výsledky jeho zkoumání novozákonní církve vyjádřené na jednotlivých osách hledané rovnováhy. K normativnímu využití výsledného hypotetického modelu novozákonní církve pro církev a církve budoucích časů se staví s otázkou. Avšak způsob přemýšlení o církvi formou pokračujícího hledání rovnováhy na jednotlivých osách metodou zkoumání binárních fenoménů v dějinách církve umožňuje eklesiologii zůstat otevřenou teologickou disciplínou. Zvolená metoda nenutí autora k jednoznačným, statickým závěrům, ale umožňuje, aby charakterizoval novozákonně věrohodnou církev metaforou „pouti k plnosti Božího království“, pouti, která – jak píše – se stává církvi osudem (srov. s. 189), anebo lépe pozváním a odpovědí. Kniha je doplněna seznamem literatury, který nejenom dokládá autorovu erudici, ale zároveň zve čtenáře této knihy k pokračování ve studiu novozákonní eklesiologie. Ostatně v nedávné době se problematice eklesiologie věnovali také další čeští autoři, jejichž články a knihy stojí za to studovat zároveň s touto knihou Martina Šályho. Např. František Štěch ve své knize *Tu se jim otevřely oči: Zjevení, víra a církev v teologii kardinála Avery Dullese SJ* (Olo-

mouc: Refugium Velehrad-Roma, 2011) zkoumá mj. pět fenoménů charakteristických pro (nejenom novozákonní) církev prostřednictvím modelů ve vzájemné interakci a vyvažování (srov. s. 305n).

Kniha Mgr. Ing. Martina Šályho, Th.D., vychází z jeho doktorské disertace předložené a obhájené na Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, z jeho pedagogické praxe na téže fakultě a z jeho dlouhodobého zájmu o katolickou komuniální eklesiologii.

Jiří Kašný

**STANISLAV BALÍK – LUKÁŠ FASORA
– JIŘÍ HANUŠ – MAREK VLHA:**

ČESKÝ ANTIKLERIKALISMUS:

ZDROJE, TÉMATA A PODOBA

ČESKÉHO ANTIKLERIKALISMU

V LETECH 1848–1938

(Praha: Argo, 2015, 490 s.,

ISBN 978-80-257-1373-0)

Publikace je závěrečným výstupem z grantového projektu „Český antiklerikalismus 1848–1948“, autoři v ní představili výsledky svého obsáhlého výzkumu. V úvodní poznámce autoři objasňují koncepci knihy. Časové vymezení je voleno od revolučního roku 1848 do roku 1938, pozornost

je věnována jak českým zemím v posledních sedmdesáti letech existence habsburské monarchie, tak období meziválečného Československa.

Autoři sami uvádějí, že první část textu museli věnovat obtížím užívání výrazu antiklerikalismus. Ten může označovat různé jevy či ideje a projevuje se v různých oblastech společnosti. Hovořili se o antiklerikalismu, pak se také snaží vysvětlit, co je to klerikalismus. Autoři odmítají jasné oddělení církev versus nepřátelé a připomínají důležitost reflexe specifického národního a sociálního prostředí. Antiklerikalismus nemá jasnou a neprůstřednou definici. Nechybí ani připomínka „klasických“ antiklerikálních výpadů proti jezuitům (jako nepřátelům národa a tmářům). Na těchto útocích se ukázal rozpor mezi realitou a fikcí, historická pravdivost nebyla považována za důležitou.

Antiklerikalismus v zanikající podunajské monarchii se odlišoval od antiklerikalismu po vzniku samostatného Československa. Během první republiky vyrostla národně smýšlející „nová katolická generace“, na kterou už antiklerikálové nemohli užívat své dřívější výpady.

V následující části se autoři zaměřili na mobilizační témata. Antiklerikalismus se totiž užíval také

v kontextu politickém. V tomto případě se užíval k označení nepřítelů coby „mobilizační pojem“ (jako alternativa se pak prosazoval ideál náboženství bez politiky). To se projevilo v boji proti vlivu církve na školství, neboť právě mezi učitelstvem bylo silné antiklerikální pnutí, a obecně ve snaze odebrat církvi moc, majetek a veškerá privilegia. Na druhou stranu i tzv. „antiklerikální strany“ mohly ocenit pozitiva náboženství, ale vždy se ohrazovaly proti politickému vlivu církví. Tyto antiklerikální postoje se objevovaly pravidelně v předvolebních programech antiklerikálních stran. Naopak katolické strany usilovaly o zachování náboženské výuky a také o to, aby ani ostatní učivo nebylo protikatolicky (protinábožensky) laděno. Nově vzniklé samostatné Československo se profilelo jako stát sekulárního charakteru, rétorika antiklerikálních stran se proto moc nezměnila, ale její ohlas byl stále menší. Po počátečním tvrdém proticírkevním kurzu (boj za odluku) se proměnily i požadavky katolických stran (tehdy spojených v Československou stranu lidovou). Některé aktivity státu omezující svobodu církve po r. 1948 byly tak také realizací požadavků antiklerikálních stran z 1. poloviny 20. století. Autoři podrobně představují mobilizač-

ní témata ve školství v souvislosti se školskými zákony (Hasnerovy školské zákony a další novelizace, školská otázka v meziválečné době), a to jak ze strany antiklerikálních, tak katolických stran. Dále se autoři alespoň přehledově věnují boji o obřady (manželství, pohřby, zvl. pohřeb žehem) či sporu o státní svátky. S ohledem na rozsah publikace je pochopitelné, že si autoři ne vždy mohli dovolit jít do hloubky.

V další rozsáhlejší části publikace autoři zaměřili svoji pozornost na mikrohistorii. Na vybraných příkladech jednotlivých regionů Brno, Kladno, Uherské Hradiště, Uherský Brod, Polná, Žarošice, Lidečko, Mikulovice u Pardubic představují různá specifika kulturního boje a antiklerikalismu. Některá místa byla volena na základě již dřívějšího badatelského zájmu členů autorského týmu. Autoři upozorňují na komplikovanost výzkumu s ohledem na možnosti různých pramenů městské a venkovské sondy a důrazně odmítají pojem „obyčejné“ vesnice či „typická“ města. Jednotlivé příklady jsou dány do kontextu vývoje v českých zemích a je zřejmé, že dříve uvedená mobilizační témata měla v jednotlivých regionech odlišnou intenzitu.

V menších obcích šlo mnohdy spíše o oslabování veřejné role

náboženství než o útočný antiklerikalismus. Ve městech bylo v souvislosti s bojem proti bezvěrectví poukazováno na nedostatečnost organizace farní správy, zvl. na lidnatých předměstích, která formálně patřila zpravidla pod vzdálenější městskou farnost. Jednotlivé regiony měly svá specifika: Praha byla vnímána jako bašta národně-liberálních sil, Slovácko klerikalismu, Kladensko bašta socialistů.

Například situaci v Brně silně ovlivnily i národnostní spory (česká minorita), takže antiklerikalismus a kulturní boj nepředstavovaly to nejdůležitější ve srovnání s jinými problémy a staly se jakýmsi „druhořadým tématem“. Po roce 1918 se v Brně česká menšina chopila moci, ale i s ohledem na celostátní politiku důležitost vzájemné spolupráce značně umenšila mobilizační význam antiklerikalismu. Na rozdíl od Čech Sokol nebyl významným antiklerikálním aktérem, na Brněnsku se více zaměřoval na tělovýchovu než na kulturní boj. Antiklerikální boj nepředstavoval výrazné téma. Případné vzájemné urážky nepřátelských stran spíše podrážděly autoritu obou.

Na Kladensku byl antiklerikalismus spíše obecný, ideologický, černobílý, bez vztahu ke konkrétním problémům regionu. Byl to antiklerikalismus nižších vrstev

(nikoliv učitelstva a vzdělanců), radikální mládeže, které šlo o „humbug“. V reakci na její chování i sami socialisté upozorňovali na nutnost vzdělávání mládeže socialistickými institucemi, protože mládež, která se sice oprostila od náboženského světonázoru, by takto mohla upadnout i do egoismu a konzumnímu materialismu.

Ve většině sledovaných regionů nastal útlum dosavadní antiklerikální propagandy v důsledku státního aktivního katolického stran. Na druhou stranu postupující nezáměr o náboženské otázky vedl katolický tábor do defenzivy. Pozornost je věnována také situaci mezi českými vystěhovalci v zahraničí. Za migranty odcházeli i duchovní, kteří jim zajišťovali pastorační péči v českém jazyce. Ale i v českých krajaňských společenstvích se projevoval antiklerikalismus – čím více se krajaňská komunita rozrůstala, tím více se v ní objevoval názorový pluralismus. Zajímavé v tomto ohledu bylo českoamerické svobodomyšlné hnutí. Nastupující generace náboženskou otázku nepovažovaly za důležitou a spolu s úpadkem krajaňského živlu se toto uskupení postupně zmenšovalo.

Na závěr knihy je několik obrazových příloh převážně antiklerikálních karikatur z dobového tisku a fotografie symbolů Volné

myšlenky z chicagského českého krematoria. Poznámkový aparát je řazen souhrnně až za textem, čtenář si musí najít odkaz pod názvem příslušné kapitoly, což je ve srovnání s poznámkami pod čarou méně pohodlné.

Celkově publikace představuje zdařilé představení složitosti problematiky antiklerikalismu v kontextu historického vývoje země koruny české. Tento všeobecný pohled je vhodně doplněn o perspektivu mikrohistorie. Výše zmíněné vybrané příklady ukazují rozmanitost a složitost, jak se antiklerikální postoje uplatňovaly v běžném politickém, náboženském, ale i kulturním životě. Autoři využili bohaté množství archivních materiálů a dobových periodik. Výsledkem je velmi důkladný a podrobný text, který má však místy popisný charakter. Období bojovného antiklerikalismu podle autorů skončilo státním úsilím katolických stran po vzniku samostatného Československa. Katolictví přestalo být vnímáno jako hlavní nepřítel samostatného státu. Samozřejmě antiklerikální (či protikatolické) výpady se nepřestaly objevovat, ale jejich bojovnost ochabla i s postupujícím nezájmem společnosti o náboženské otázky.

Jitka Jonová

MONIKA MENKE:

SODNICTVÍ ŘÍMSKOKATOLICKÉ
CÍRKVE V ČESKÝCH ZEMÍCH V OBDOBÍ
KODIFIKOVANÉHO KANONICKÉHO
PRÁVA

(*Olomouc: Univerzita Palackého
v Olomouci, 2015, 272 s., ISBN
978-80-244-4804-6*)

Odborná monografie o soudnictví v římskokatolické církvi v českých zemích vychází z autorčina pečlivého a cílevědomého výzkumu a také z její vědecké práce na CMTF UP v Olomouci a z praxe na arcidiecézním církevním soudu v Olomouci. Jedná se o teoreticko-historickou studii v oblasti kanonického práva, přičemž první část zkoumá obecnou normativu církevních soudů a všeobecný historický kontext zvoleného tématu; druhá rozsáhlejší historická část zkoumá a mapuje uplynulých sto let u římskokatolických církevních soudů v českých zemích.

Systematická analýza a komentář obecných norem o soudech v první části knihy může být pro čtenáře únavná, avšak pro pochopení role církevních soudů je nezbytná. Nakolik jsou výchozím pramenem této první části především kánony *Kodexu kanonického práva* z roku 1983, autorka důsledně a kriticky uvádí jak českou, tak i latinskou termi-

nologii. Velmi cenná v této části je podkapitola o zapojení laiků do práce církevních soudů. Autorka detailně vysvětluje nedávnou změnu v pojmání laiků a především kořeny této změny v Novém zákoně a v rozhodnutích Druhého vatikánského koncilu, která se následně promítla i do nového kodexu z roku 1983, a zároveň uvádí praktické důsledky této změny, která nyní nově umožňuje laikům podílet se na činnosti církevních soudů. Další kapitola představuje historický kontext k této studii, a sice situaci římskokatolické církve od založení samostatné Republiky československé až do dneška. Tato poměrně stručná část přináší zajímavé informace, ale neklade si za cíl detailní studium tohoto historického období. Někdy spíše ilustrativním způsobem připomíná čtenáři, že historie církevního soudnictví se neodvíjí v uzavřeném světě, ale že mnohé změny jsou pochopitelné právě jen v historickém kontextu světském i církevním.

Druhá část knihy pojednává postupně nejprve o církevních soudech české církevní provincie, potom o soudech moravské církevní provincie a konečně charakterizuje církevní soudnictví v českých zemích. Zvláštní pozornost věnuje renesanci církevního soudnictví po sametové revoluci,

kteřá byla a je podmíněna především odbornou formací nového personálu potřebného pro práci církevních soudů. Jednotlivé soudy jsou zkoumány velmi systematicky. Nejprve je vždy krátce shrnuta situace v diecézi, ve které soud působí. Potom je představen stav archiválií daného soudu, detailně jsou sepsány personálie soudu a souhrnným způsobem jsou představeny kauzy, které byly řešeny u daného soudu. Systematická pojednání o jednotlivých soudech oživuje několik krátkých životopisů významných českých a moravských kanonistů, kteří u soudů působili. Autorka se však nezastavuje pouze u studia minulosti, ale u každého soudu se věnuje také jeho přítomné situaci a na základě skutečností a rozhořorů s pracovníky církevních soudů poukazuje na možnosti v rozvoji jednotlivých soudů.

Z dějin jednotlivých církevních soudů je zjevné, nakolik byly ovlivněny jak světským, tak i církevním děním během dvacátého a začínajícího jednadvacátého století. Období první republiky bylo obdobím formování církevních soudů podle tehdy nového kodexového práva. Dále autorka věcně a nepředpojatě popisuje těžkosti v období druhé světové války, zvláště v pohraničních oblastech. Ty už předznamenaly obtíže,

kteřé v padesátých a šedesátých letech vedly nejprve k postihu a věznění řady kanonistů, kteří pracovali u církevních soudů, přičemž instituce církevních soudů zůstaly alespoň formálně zachovány. Protináboženská a proticírkevní politika komunistického režimu v období normalizace pak dosáhla nejenom faktického a personálního, ale i formálního zrušení řady diecézních soudů. Tomu pak odpovídají výjimečné snahy o obnovu české kanonistiky a církevního soudnictví v českých zemích po sametové revoluci.

Dějiny církevních soudů v českých zemích byly s jistým zpožděním ovlivněny také změnami v církevních dějinách, zvláště rozhodnutími Druhého vatikánského koncilu. Proto také obnova církevních soudů, a především současná jak základní, tak i pokračující formace soudního personálu vychází z koncilní ekleziologie a z pokoncilních norem.

Kniha je doplněna seznamem pramenů a literatury a dlouhou řadou příloh, které konkretizují dějiny soudnictví římskokatolické církve v českých zemích v období kodifikovaného kanonického práva. Zve nejenom k pohledu do minula, ale také vybízí k dalšímu studiu církevního soudnictví a především k dalšímu hlubšímu objevování pastoračního poslání

církevních soudů pro současnost i pro budoucnost.

Tato monografie dokládá autorčinu odbornost v oblasti kanonického práva, a také v oblasti teologie a současných českých církevních dějin. Monografie vychází z pečlivé výzkumné práce a přináší velké množství detailních informací, takže je možné říci, že „každý, kdo alespoň chvíli pracoval u církevního soudu, se tam najde.“ Monografie však především nabízí solidní poznání církevního soudnictví, a to by i případně předpojatého čtenáře mohlo osvobodit od předsudků formalismu, které se nezřídka spojují s kanonickým právem obecně a s církevním soudem konkrétně.

Jiří Kašný

24th CONGRESS OF THE
INTERNATIONAL SOCIETY OF JESUIT
ECUMENISTS, CENTRO AD GENTES,
NEMI, ITALY, JULY 10th TO 15th 2017¹

Nové moderní centrum verbistů *Ad gentes* nacházející se 23 km od Říma v Nemi, v samé blízkosti Castel Gandolfo, hostilo 20 jezui-

tů z celého světa, kteří se angažují v ekumenickém hnutí. Již před dvěma lety ve Vídni byl načrtnut program, který zohledňoval několik výročí: 500 let od vyhlášení Lutherových tezí ve Wittenbergu, Moskevskou synodu (1917–1918) a obnovení patriarchátu Ruské pravoslavné církve, Všepravoslavný sněm na Krétě (2016) a Lateránský koncil (1517). Toto vše bylo zahrnuto v názvu kongresu: *Ignaciánský vhled na krize a koncily*. V úvodním slově představil Dorian Llywelyn SJ (Executive Director of Ignatian Center, Santa Clara University, San Francisco, USA) současné ekumenické trendy na Západě, který se vyznačuje růstem významu lokálních skupin, novým oceněním etnicity, stále se měnícím způsobem komunikace. Křesťané dnes stojí před otázkou, jak odpovědět na omezené chápání svobody náboženství jako *svobody od náboženství*, které je soukromou záležitostí a je mu dovoleno slavit bohoslužby jako projev maximální míry náboženské svobody. Existuje velmi silný trend učinit z jednotlivých náboženství multi-náboženství. Zdá se, že spíše než ekumenický se rozvíjí mezi-církevní dialog (bez ambice po jednotě při zachování pokojné koexistence křesťanských církví a církevních společenství). Tato situace z druhé strany při-

1 Účast na kongresu v rámci řešení grantového projektu GAČR 16-26213S Recepce teologických tradic křesťanského Východu.

naší nová témata pro *existenciální ekumenismus* zaměřený na solidaritu, mír, obranu všeho, co je zranitelné, a zájem o obecné dobro. Proto je důležité propojení pastore a solidní intelektuální práce teologů. Britský historik John O'Malley (Georgetown University, Washington D.C.) si v textu své přednášky („Ignaciánský pohled na doby koncilů“) všiml podrobně aktivní účasti jezuitů na koncilu v Tridentu a na I. a II. vatikánském koncilu. V různých historických okolnostech můžeme pozorovat některé společné body jejich působení: důraz na velkodušnost pro Boží věci a důležitost propojení učení s praxí. V kontroverzích se nemá vycházet z důrazu na nauku, ale má se zohlednit dopad střetů na křesťanskou praxi života. Obě roviny měly být při koncilních pracích brány do úvahy.

Edward Farrugia z Papežského orientálního institutu ve svém příspěvku („Jezuitskýma očima, vliv reformace na východní církve“) podrobně probral dějiny teologického dialogu teologů reformace s východními teology, kam zahrnuje i vliv jezuitského školství na reformy škol v pravoslavném Rusku a jednotlivé osobnosti jezuitů, kteří pocházeli ze zemí s pravoslavnou kulturou.

Mladý švédský jezuita Mikael Schink (Stockholm) po shrnutí dě-

jin křesťanství ve Švédsku popsal ekumenickou situaci po oddělení státu a církve v roce 2000. Švédsko byla jedna z posledních zemí v Evropě, kde byla církev oficiálně oddělena od státu. Král Gustav Vasa vyhlásil v roce 1544 Švédsko za evangelické a od roku 1686 bylo státním zákonem stanoveno, že každý Švéd je *de iure* i *de facto* protestantem a musí být pokřtěn ve státní luterské církvi. Ministerstvo financí vybírá v daních příspěvek na církev, který pak rozděluje podle počtu členů, které vykazuje. Ve Švédsku je přibližně 100 000 katolíků, jejich počet stoupá.

Příspěvek Phillipa Endeana (Campion Hall, Oxford University, „Petr Faber o luterské herezi“) rozebíral list sv. Ignáce jezuitům, kde je měl instruovat o postupu při zakládání univerzity v protestantském Ingolstadtu (1549), dopis Petra Fabera Diegu Lainézovi (1546), který ho žádal o radu, jak jednat s heretiky v severní Evropě, a jeho další list Petru Kanisiovi (1546) o vytrvalosti v povolání v situaci, kdy se po vnitřní konverzi vdova po významném protestantském teologovi znovu vrátila ke katolictví.

Antony Mechery (Pontifical Gregorian University, Řím, „Odstíny Ignácova pohledu na svět a jezuitská adaptace malabarské kultury“) ukázal na rozdíly mezi

kulturní adaptací, akomodací, inkulturací a participací v misijní praxi jezuitů v Indii.

Hyacinthe Destivelle OP (Papežská rada pro jednotu křesťanů, Řím) byl pozvaným hostem. Svůj příspěvek rozvrhl do dvou částí: Probral podrobně svoji poslední knihu *The Moscow Council (1917–1918): The Creation of the Conciliar Institutions of the Russian Orthodox Church* o moskevském synodu a jeho významu pro současnou Ruskou pravoslavnou církev. Hovořil o setkání papeže Františka s moskevským patriarchou Kyrillem v Havaně, jehož se osobně účastnil. Dotkl se sedmi klíčových bodů interní diskuze mezi pravoslavnými církvemi, totiž významu možného pravidelného všepravoslavného sněmu, role patriarchy jako prvního mezi rovnými (*primus inter pares*), vztahu místní pravoslavné církve ke státu, proměny administrativních struktur a stabilizace vzdělávání, principů jednání v církvi (proces volby biskupa; nutnost souhlasného jednání biskupa s eparchiálním shromážděním; podobně organizace farnosti, veto biskupa proti eparchiálnímu shromáždění), reformy liturgie a kdo za ni odpovídá, a konečně misijního poslání laiků a role žen v církvi (obnova jáhenství žen; postavení ženy ve farnosti).

Holandský jezuita Jan Stuyt (Jesuit Refugee Service Europe, Nijmegen) podal zevrubnou informaci o aktuální situaci křesťanů v Holandsku, která je poznamenána radikálním úbytkem křesťanů všech církví. Vyvodil některé pastorační postřehy z toho, co to znamená, že křesťanství již není většinovým náboženstvím. Ekumenismus se zde soustřeďuje do tří oblastí: diakonie, teologická reflexe, bohoslužba. Populární jsou společné studijní dny protestantských kazatelů a katolických kněží.

Rakušan Markus Schmidt (Katholisch-Theologische Fakultät, Innsbruck) podrobně analyzoval situaci pravoslavlí po Všepravoslavném sněmu, kde významnou roli hraje velmi žárlivě střežený vztah mezi autokefaliitou a autonomií jednotlivých církví, otázka diaspory, požadavek vytvářet synody pravoslavných biskupů mimo vlastní území a tím mít například v katolickém prostředí nástroj pro komunikaci s biskupskými konferencemi. Do ekumenického dialogu nechťjí pravoslavné církve vnášet kompromisy ohledně pojetí církve, jak ji chápou v autokefalitě. Jejím smyslem je vyjádřit autenticitu křesťanských církví. Jsou ochotné stále zřetelněji k mezi-církevnímu dialogu o praktických otázkách, ekume-

nismus považují mnohé z nich za nebezpečnou herezi. Své stanovisko zdůvodňují ekleziologickým realismem, v němž se nachází nepřekonatelné překážky ekumenického dialogu. Je patrný nedostatek teologické reflexe v oblasti ekleziologie, který nedovoluje často najít teologická východiska pro překročení toho, co církev rozděljuje. Velmi citelné pro potvrzení cesty k pokračování ekumenismu je chybějící administrativní centrum a nevyřešená otázka, kdo vlastně má garantovat recepci sněmu.

Příspěvek slovenského jezuita Petra Dufky, který je v současnosti pro-rektorem Papežské koleje Russicum, nám všem položil otázku, zda ignaciánský model rozlišování může sloužit jako pomoc při řešení konfliktů mezi církvemi. Thom Sicking (Centre d'études et d'interprétation du fait religieux,

Université Saint-Joseph de Beyrouth, Libanon) nás provedl málo známou kapitolou dějin protestantských církví na Blízkém východě a ukázal na její propojenost s rostoucí hospodářskou expanzí, investicemi a obchodem „protestantských velmocí“ v této oblasti.

Italský jezuita Paolo Gamberini (University of San Francisco, USA) emotivně nazval svůj příspěvek „Bůh není katolík“ a celou dobu sledoval, jak budeme na jeho době míněné provokace reagovat. Diskuze byla krátká a shovívavá.

Zcela v jiném duchu se nesl příspěvek Patricka Howella (Institute of Catholic Thought and Culture at Seattle University, USA), který podrobně rozebral dokumenty dialogů katolíků a luteránů v USA a objasnil jejich pozadí. Příští setkání v roce 2019 se uskuteční v Irsku.

Pavel Ambros